

NEATSARGIOS KALTĖS NUMATYMO NUSIKALSTAMŲ VEIKŲ SUDĖTYSE PROBLEMAS

Jolita Šukytė

Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto
Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedra
Ateities g. 20, LT-08303 Vilnius, Lietuva
Telefonas (+370 5) 271 4584
Elektroninis paštas: jolitasukyte@mruni.eu

Pateikta 2012 m. gruodžio 19 d., parengta spausdinti 2013 m. balandžio 11 d.

***Anotacija.** Straipsnyje nagrinėjama viena iš aktualesnių, bet, deja, labai retai literatūroje minimų problemų – baudžiamosios atsakomybės taikymo už neatsargiai padarytas nusikalstamas veikas, Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse (toliau – BK) aprašytas formalia sudėtimi, problema. Prieinama prie išvados, kad jos kilimą suponuoja atsakomybės už neatsargiai daromas veikas kilimo principinės nuostatos ir šiuo metu esantis neatsargios kaltės reglamentavimas baudžiamajame įstatyme. BK specialiosios dalies poreikius tenkinančio pagrindimo nerandant BK bendrojoje dalyje – kaltės formas ir jų turinį reglamentuojančiose normose – kyla BK vidinis prieštaravimas. Taip pat šios problemos aktualumą rodo Europos Sąjungos teisinės priemonės, susijusios su materialine baudžiamąja teise, kurių nuostatų įgyvendinimas Lietuvos nacionalinėje teisėje atsižvelgiant į BK 16 straipsnį kelia nemažai sunkumų.*

***Reikšminiai žodžiai:** neatsargi kaltė, formali nusikalstamos veikos sudėtis, nusikalstamas pasitikėjimas, nusikalstamas nerūpestingumas.*

Įvadas

Šiuolaikinėje baudžiamosios teisės doktrinoje kaltės klausimas yra įvardijamas kaip bene vienas sudėtingiausių bei svarbiausių nūdienos baudžiamosios teisės klausimų. *Kaltės problema – tai visų pirma žmogaus atsakomybės už padarytus veiksmus problema*¹. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso 2 straipsnio 3 dalyje įtvirtintas specialusis baudžiamosios teisės principas *nullum crimens sine culpa* skelbia, kad pagal baudžiamąjį įstatymą asmuo atsako tik tuo atveju, jeigu jis kaltas padaręs nusikalstamą veiką. Būdama būtinu kiekvienos nusikalstamos veikos sudėties požymiu, o kartu ir būtina baudžiamosios atsakomybės sąlyga, kaltei tenka svarbiausias vaidmuo, nuo jo priklauso ir daugelio kitų fundamentalių teisinių problemų baudžiamosios teisės teorijoje bei praktikoje sprendimai.

Kaltės pažinimas baudžiamojoje teisėje įgyvendinamas per jos formas, t. y. tyčią ir neatsargumą. Šios dvi kaltės formos, pasižyminčios skirtingu psichiniu santykiu su objektyviaisiais nusikalstamos veikos sudėties požymiais, yra vienintelė asmens pripažinimo kaltu sąlyga. Baudžiamosios teisės doktrina, tiek ir kaltės sampratos apibrėžtis baudžiamajame įstatyme, yra įtvirtinusi pamatinę taisyklę, kad „*veikos, padarytos esant kitoms psichinio santykio su veika ir kilusiais padariniais formoms, neatitinkančioms tyčinės bei neatsargios kaltės požymių, negali būti pripažįstamos padarytos kaltai ir negali užtraukti asmeniui baudžiamosios atsakomybės*“².

Mokslinėje literatūroje iki šiol neatsargios kaltės klausimas buvo nagrinėjamas labai paviršutiniškai, apsiribojant tik jos rūšių glaustu apibūdinimu. Pagrindinė baudžiamosios teisės specialistų nagrinėjimo kryptis buvo būtent tyčinės kaltės nustatymo, jos praktinio funkcionalumo, tinkamo vertinimo kriterijų įvardijimas, galimų sprendimų paieška. Dėl šios priežasties yra jaučiamas didelis stygius tinkamo neatsargios kaltės formos teorinio pagrindimo, kuris taptų ir praktinio jos taikymo orientyru. Paminėti na tai, kad teisės literatūroje neatsargios kaltės koncepcija yra grindžiama dviem postulatais, t. y. asmuo traukiamas baudžiamojon atsakomybėn už veikas, padarytas dėl neatsargumo, tik įsakmiai įstatyme numatytais atvejais bei atsakomybė už neatsargiai padarytas veikas kyla, kai dėl veikos atsiranda sunkūs baudžiamajame įstatyme apibrėžti padariniai. Tačiau išsami BK specialiojoje dalyje įtvirtintų sudėčių analizė leidžia pamatyti iki šiol doktrinoje sunkiai aptinkamą neatsargios kaltės aspektą – šios kaltės formos numatymą ir formalių nusikalstamų veikų sudėtyse. Taigi viena pagrindinių ir šiuo metu ne tik nacionaliniu, bet ir Europos Sąjungos lygiu kilusių problemų – neatsargios kaltės ir formalių nusikalstamos veikos sudėčių tarpusavio suderinamumas. Tai ypač matyti tais atvejais, kai, įgyvendinant tarptautinius įsipareigojimus, į nacionalinę teisę yra bandoma perkelti nuostatas, numatančias teisinį reguliavimą, kurio pagrindimo BK šiuo metu nėra. Šios problemos užuomazgas lemia būtent BK 16 straipsnyje numatytas teisinis reguliavimas, kai neatsargi kaltė atskleidžiama tik per psichinį santykį su veika, priežastinio ryšio vystymusi ir kilusiais padariniais.

1 Piesliakas, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojo kodekso principinės nuostatos. *Teisės problemos*. 1996, 4: 8.

2 Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė*. Vilnius: Justitia, 2006, p. 377.

Straipsnio tikslas – išanalizuoti neatsargios kaltės ir formalių nusikalstamų veikų sudėčių suderinimo galimybes bei pasiūlyti galimus šios probleminės situacijos sprendimo variantus.

Šio straipsnio tiriamasis objektas – neatsargios kaltės ir formalių nusikalstamų veikų sudėčių suderinamumas.

Įgyvendinant straipsnio tikslą taikyti literatūros analizės, lyginamasis, analitinis kritinis metodai.

1. Atsakomybės kilimo už neatsargiai padarytas nusikalstamas veikas principinės nuostatos

Baudžiamosios teisės literatūroje neatsargi kaltė neretai yra įvardijama kaip lengvesnė, mažiau pavojinga lyginant su tyčine kalte³. Neatsargiai padarytų veikų priežastys dažniausiai yra neatsakingas asmens požiūris į įstatymo saugomus teisinius gėrius, asmens neatidumas, nedrausmingumas, rūpestingo požiūrio į bendrąsias atsargumo, saugumo taisykles stygius. Neatsargiai veikdamas asmuo neigiamai vertina galimai kiliančias pavojingas pasekmes, tačiau kartu numato tik menką jų kilimo galimybę arba visai jos nenumato, nors tam yra tiek objektyvus, tiek subjektyvus tinkamo savo paties poelgio vertinimo pagrindas. Esant neatsargumui, asmuo sąmoningai nenukreipia savo veikos prieš teisinius gėrius, bet nepakankamai parodo jiems dėmesio, dėl ko ir kyla žala. Siekdama pagrįsti neatsargios kaltės tinkamo reglamentavimo bei nustatymo poreikį N. Kuznecova akcentavo, kad menkas neapskaičiavimas, nedėmesingumas gali sukelti žymiai didesnius neigiamus padarinius nei kad tyčinių veikų atveju. Pasak šios baudžiamosios teisės specialistės, tyčiniuose nusikaltimuose galima įžvelgti tam tikrą adekvatumą tarp to, ko siekė asmuo, darydamas veiką, ir jo sukeltų pasekmių, tuo tarpu neatsargiuose nusikaltimuose neretai tokios atitikties nėra⁴.

Būtent šios neatidumo, rūpestingumo stokos, padarinių kilimo menkos tikimybės numatymo arba jų nenumatymo kategorijos atsispindi neatsargios kaltės konstrukcijose, įtvirtintose tiek Lietuvos, tiek ir užsienio valstybių baudžiamuosiuose įstatymuose. BK 16 straipsnis neatsargią kaltę apibrėžia per nusikalstamo pasitikėjimo bei nusikalstamo nerūpestingumo sampratą. Paminėtina tai, kad tiek galiojant 1961 m. BK, tiek ir dabar galiojančiame baudžiamajame įstatyme neatsargios kaltės definicijos yra identiškos. Vadinas, įstatymo neatsargios kaltės samprata yra atkeliausi iš XX a. viduryje galiojusių tarybinių įstatymų. Kaip teigia S. Bikelis, „*esamų normų koregavimo (jų peržiūrėjimo, tobulinimo) stygius tapo atotrūkio nuo praktikos poreikių priežastimi*“⁵. Pabrėžtina taip pat tai, kad, deja, bet baudžiamosios teisės doktrina, užuot suformulavusi tvirtą teorinę bazę neatsargios kaltės koncepcijai atskleisti, pateikia tik tam tikrus orientyrus, padedančius bent iš dalies pažinti šią kaltės formą. Būtent dėl nepakankamo neatsargi

3 Piesliakas, V. *supra* note 2, p. 376.

4 Kuznecova, N. F. *Problemy kriminologicheskoy determinacii*. Moskva, 1984, p. 72.

5 Bikelis, S. *Tyčinė kaltė baudžiamosios teisės teorijoje ir teismų praktikoje*. Daktaro disertacija. Socialiniai mokslai (teisė). Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2007, p. 5.

kaltę apibūdinančių sąvokų turinio aiškumo, atsiranda nemaža vertinimo, interpretavimo laisvė, kurios apraiškų galime pastebėti ir teismų praktikos pavyzdžiuose.

Kaip viena iš aktualesnių, bet, deja, labai retai literatūroje minimų problemų yra neatsargios kaltės numatymas formaliose nusikalstamų veikų sudėtyse. Jos kilimą suponuoja iki šiol literatūroje nurodomos pagrindinės atsakomybės už neatsargiai daromas veikas kilimo principinės nuostatos ir šiuo metu esantis šios kaltės formos reglamentavimas.

Baudžiamosios teisės doktrinoje vieningai teigiama, kad atsakomybės už neatsargiai padarytas nusikalstamas veikas modelio pagrindas yra baudžiamajame įstatyme numatytų pavojingų padarinių kilimo faktas. Neatsargios kaltės sampratai apibrėžti baudžiamajame įstatyme vartojamos vertinamojo pobūdžio sąvokos, tokios kaip – *padarinių nenorėjo, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi jų išvengti, nenumatė kiliančių padarinių, tačiau turėjo ir galėjo juos numatyti*. Iš baudžiamajame įstatyme įtvirtintų tiek nusikalstamo pasitikėjimo, tiek nusikalstamo nerūpestingumo definicijų matyti, kad jos yra suformuluotos tik *materialioms* nusikalstamų veikų sudėtimis. Taigi grindžiant asmens baudžiamąją atsakomybę dėl neatsargiai padarytų nusikalstamų veikų, pagrindinis vaidmuo tenka baudžiamajame įstatyme įtvirtintų padarinių kilimui. Todėl dėl neatsargumo asmens atlikta veika, nesukėlusi baudžiamajame įstatyme aprašytų padarinių, negali būti laikoma nusikalstama, taigi negali užtraukti asmeniui ir baudžiamosios atsakomybės. Teisinėje literatūroje pabrėžiama, kad neatsargių veikų pavojingumas būtent ir yra nulemtas ne pačios veikos, o baudžiamajame įstatyme įtvirtintų pavojingų padarinių kilimo. Tad tokių veikų kvalifikavimas yra pagrįstas atsakomybės pagal kilusius⁶ ir baudžiamajame įstatyme *expressis verbis* numatytus pavojingus padarinius konstrukcija. Pasak V. A. Nersesiano, „įstatymo leidėjas veikas kriminalizavo neatsargios kaltės forma, būtent pagal padarinių atsiradimo galimybę, tai yra jeigu atsiranda padariniai“⁷.

Viso to priežastį galima nustatyti analizuojant patį veikos pobūdį, jos objektyvų pavojingumą. Tyčinių nusikalstamų veikų atveju žala daroma ar keliamas pavojus tikiai žalai atsirasti jau pačia veika, o ne vien faktiškai kilusiais padariniais. Žala įstatymo saugomoms vertybėms arba pavojus jai atsirasti sukeliama sąmoningu ir valingu objektyviųjų požymių realizavimu. Asmens veika, net ir nevertinant galimai kiliančių padarinių, įstatymų leidėjo yra pripažįstama tiek pavojinga baudžiamąjame įstatyme ginamų teisiųjų gėrių atžvilgiu, kad vien už jos padarymą turi būti taikoma griežčiausia valstybės prievartos priemonė⁸. Šiuo pagrindu baudžiamasis įstatymas kartu nustato atsakomybę už pradėtą, nors ir nebaigtą, veiką, taip siekdamas pabrėžti pačios veikos baudžiamumą. Kaip atkreipia dėmesį kai kurie autoriai, „*asmuo suvokdamas tokį aukštą veikos pavojingumą iš esmės yra pajėgus ją vertinti kaip nusikalstamą, net ir nebūdamas susipažinęs su BK straipsnio, kurį jis pažeidė, turiniu*“⁹. Tuo tarpu elgiantis neatsargiai pats žmogaus poelgis gali būti vertinamas kaip socialiai nepriimtinas ar net žalin-

6 Bikelis, S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė. *Jurisprudencija*. 2008, 11(13): 31.

7 Nersesian, V. *Neostorožnaja vyna*. Moskva, 1988, p. 32.

8 Piesliakas, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 155.

9 Pačia veika daroma žala baudžiamąjame įstatyme ginamiems teisiniams gėriams.

gas, tačiau nepavojingas baudžiamojo įstatymo ginamų teisinių gėrių atžvilgiu¹⁰. Pati veika neatsargiose nusikalstamosiose veikose nesiekia būtino baudžiamosios atsakomybės taikymui pavojingumo laipsnio. Padaryta veika pagal jos objektyvių ir subjektyvių požymių turinį, jų pasireiškimą nėra tiek pavojinga, kad atsižvelgiant į baudžiamosios teisės principus (*nullum crimen, nullum poena sine culpa*) už jos padarymą turėtų būti taikomos represinės baudžiamosios atsakomybės priemonės. Todėl neatsargių nusikalstamų veikų pavojingumas būtent ir slypi ne pačioje atliekamoje veikoje, o jos sukeltuose padariniuose. Kaip ne kartą savo darbuose yra pažymėjęs V. Piesliakas, „*neatsargia nusikalstamą veiką darantis asmuo, skirtingai nuo tyčia veikiančio, suvokia nedarąs baudžiamojo įstatymo netoleruojamos veikos (pvz., veika gali būti traktuotina kaip administracinis teisės pažeidimas, drausminis nusizengimas)*“¹¹. Štai, pavyzdžiui, asmeniui elgiantis nusikalstamai pasitikinčiai, veikos pobūdžio vertinimas kaip rizikingo yra suponuotas būtent padarinių numatymo, „*kaip galimų, nors ir labai mažai tikėtinų ar labiau netikėtinų nei tikėtinų*“¹². Šis rėmimasis asmeniui žinomų padarinių kilimo tikimybę lemiančių veiksnių visuma ir pagrindžia psichinio santykio su veika vertinimą kaip rizikingo, bet nepavojingo baudžiamojo įstatymo ginamų teisinių gėrių atžvilgiu. Taigi asmens atliekamos veikos vertinimas yra grindžiamas įtraukiant į veikos pobūdžio suvokimo turinį ir padarinių bei priežastinio ryšio tarp veikos ir padarinių suvokimą¹³.

Neatsargiai atliekamų veikų teisinio vertinimo probleminiai aspektai yra matyti ir teismų praktikos pavyzdžiuose. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2007 m. sausio 16 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-3/2007 pagrįsdamas asmenų baudžiamąją atsakomybę dėl neatsargaus gyvybės atėmimo konstatavo, kad „*kaltinamieji paėmę už rankų ir kojų bei įmetę nukentėjusįjį nuo upės kranto betoninio įtvirtinimo į maudytis nepritaikytą Šventosios upės vietą prie užtvankos, <...> sąmoningai nesilaikė atsargumo taisyklių, <...> suvokdami, kad veikia rizikingai kito žmogaus gyvybės atžvilgiu, sukūrė situaciją, kurios pasekmė nukentėjusiojo mirtis. <...> Bet koks maudymasis specialiai tam nepritaikytame vandens telkinyje yra susijęs su didesne nei paprastai rizika, lyginant su ta, kai yra maudomasi specialiai įrengtoje ar tam specialiai pritaikytoje vietoje.*“ Teismas atsižvelgdamas į minėtas aplinkybes pabrėžė, kad „*kaltinamieji paviršutiniškai vertino objektyvias aplinkybes, suvokdami daromos veikos rizikingumą, numatydami, kad dėl tokio jų poelgio gali paskęsti žmogus, tačiau lengvabūdiškai tikėjosi išvengti nukentėjusiojo mirties*“¹⁴. Taigi, darytina išvada, kad asmens suvokimas, kad jo veika vertintina kaip rizikinga, yra nulemta būtent baudžiamajame įstatyme įtvirtintų padarinių kilimo numatymo.

Į padarinių kilimą, kaip į neatsargaus elgesio kriminalizavimo kriterijų, atkreiptas dėmesys ir Europos Sąjungos lygmeniu, pavyzdžiui, 2009 m. lapkričio 30 d. Europos Sąjungos Tarybos išvadų dėl gairių, dėl pavyzdinių nuostatų, kuriomis būtų vadovaujama Europos Sąjungos Tarybos darbe baudžiamosios teisės srityje, 7 punkte. Jame rekomenduojama, „*kad neatsargus elgesys būtų kriminalizuojamas tik tuo atveju, jei*

10 Piesliakas, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius, 1996, p. 155.

11 *Ibid.*, p.155.

12 Bikelis, S., *supra* note 5, p. 120.

13 Bikelis, S. Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. *Jurisprudencija*. 2004, 60(52): 69.

*paaaiškėja, jog tai yra tikslinga atsižvelgiant į ypatingą teisės ar esminio intereso, kuriems taikoma apsauga, svarbą, pavyzdžiui, tais atvejais, kai dėl didelio neatsargumo sukeliamas pavojus žmogaus gyvybei arba padaroma didelė žala*¹⁴. Apibendrinus galima pasakyti, kad represinių baudžiamosios atsakomybės priemonių taikymas neatsargių veikų atveju yra pateisinamas tik konstatavus įstatyme konkrečiai apibrėžtų padarinių kilimą. Pati veika elgiantis neatsargiai, priešingai nei tyčinių veikų atveju, dar nesiekia būtino baudžiamosios atsakomybės taikymui pavojingumo, todėl tiek doktrinos, tiek ir įstatymų lygiu ši kaltės forma pagrįdžiama bei aiškinama tik per padarinių kilimą.

2. Neatsargios kaltės turinio nustatymo probleminiai aspektai formalių nusikalstamos veikos sudėčių atveju

Analizuojant BK specialiosios dalies normas, numatančias baudžiamosios atsakomybės taikymo galimybę ir už neatsargiai padaromas nusikalstamas veikas, akivaizdu, jog ne visos jos yra formuluojamos įtraukiant į sudėtį kaip būtiną požymį kilusius padarinius. BK specialiosios dalies normų, įtvirtinančių neatsargią kaltę, turinio analizė leidžia pamatyti, kad jos įstatymų leidėjo yra sukonstruotos tokiais būdais:

a) kaip materialiosios nusikalstamų veikų sudėty. Šiuo atveju baudžiamosios atsakomybės taikymas asmeniui yra galimas tik konstatavus padarinių kilimą¹⁵ (pvz., BK 132 str., 176 str. 1 d., 184 str., 223 str., 229 str., 271 str., 281 str.). Paminėtina, kad tokį asmens atsakomybės susiejimo su padarinių kilimu patvirtinimą galima pamatyti ir teisės taikymo lygmeniu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2011 m. gegužės 24 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262/2011 sprendamas tarnybos pareigų netinkamo atlikimo dėl neatsargumo klausimą pažymėjo, kad didelė žala yra būtinas BK 229 straipsnio sudėties požymis, lemiantis baudžiamosios atsakomybės taikymą. Kartu buvo atkreipiamas dėmesys, kad baudžiamajame įstatyme numatyta šios nusikalstamos veikos sudėtis reikalauja ne bet kokių padarinių kilimo, bet kad tie padariniai būtų vertinami kaip didelė žala. Teismas nagrinėjamu atveju pažymėjo, kad „vien tik nukentėjusiojo patirti nepatogumai, jo nurodomas patirtos neturtinės žalos dydis nėra pakankamas pagrindas didelės žalos konstatavimui, taigi ir baudžiamosios atsakomybės taikymui“. Kadangi byloje nebuvo įrodytas didelės žalos padarymo faktas, Teismas teigė neturintis pagrindo asmenį pripažinti kaltu baudžiamojoje byloje. Atitinkamai tokia asmens padaryta veika nesukėlusi didelės žalos negali būti vertinama ir iš parengtinės nusikalstamos veikos pozicijų. Teismas taip pat nurodė, „kad kaltinamojo sukelti padariniai turi būti tinkamai įvertinti tik kaip drausmės pažeidimas“¹⁶. Taigi, šioje nutartyje dar kartą buvo patvirtinta, kad neatsargaus nusikaltimo, kurio padariniai nekilo, pavojingumas yra per-

14 Council Conclusions on model provisions, guiding the Council's criminal law deliberations, adopted at 2979th Justice and Home Affairs Council meeting Brussels, 30 November 2009.

15 Pagal BK 21 straipsnio 1 dalį, BK 22 straipsnio 1 dalį baudžiamoji atsakomybė už parengtinę nusikalstamą veiką dėl neatsargiai padaromų veikų nėra galima.

16 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-262/2011.

nelyg mažas, kad būtų pateisinama už tokią veiką taikyti baudžiamosios atsakomybės priemonės. Teismas pažymėjo, kad „*baudžiamoji atsakomybė turi būti kraštutinė, paskutinė (ultima ratio) priemonė teisinių gėrių apsaugai užtikrinti ir taikoma tik tuomet, kai to pasiekti neįmanoma švelnesnėmis priemonėmis*“.

b) kaip sudėčių rūšys, kuriose baudžiamosios atsakomybės kilimas siejamas ne tik su normos dispozicijoje numatyta veika, bet kartu ir su padariniais, kurie nekilo, bet realiai gresia. Tokiais atvejais reikalingas ne realus padarinių atsiradimas, o jų kilimo pavojus (pvz., BK 176 str. 2 d., 257 str.). Tačiau kalbant apie tokias sudėtis būtų galima paminėti gan taiklią R. Mikliušo išvalgą. Dar galiojant 1961 m. BK jis savo darbuose pabrėžė, „*kad baudžiamoji atsakomybė už neatsargius nusikaltimus daugiausia turi būti siejama su žalingų padarinių sukėlimu*“.

Tačiau kartu jis kėlė hipotetinį klausimą, kodėl įstatymų leidėjas diferencijuoja savo požiūrį į neatsargius nusikaltimus – (vienose sudėtyse įtvirtindamas būtiną padarinių kilimą, o kitose baudžiamąją atsakomybę siedamas vien su grėsmės žalai atsirasti sukėlimu) – „*kodėl darbo apsaugos taisyklių pažeidimas tampa nusikaltimu, atsiradus nelaimingo atsitikimo grėsmei, o eismo saugumo taisyklių pažeidimas tik kilus realiems materialiniams padariniams*.“¹⁷

c) kaip formalios nusikalstamų veikų sudėtyse, kai baudžiamosios atsakomybės taikymas siejamas su pačios veikos atlikimu, nereikalaujant nei realių, nei galinčių kilti padarinių nustatymo (pvz., BK 125 str., 272 str. 2 d., 276 str. 1 d.).

Būtent paskutinis aspektas leidžia išryškinti vieną pagrindinių problemų – tai yra tradicinės neatsargios kaltės koncepcijos ir BK įtvirtintų sudėčių, numatančių šią kaltės formą, tarpusavio suderinamumo klausimą. Šios problemos užuomazgas lemia būtent BK 16 straipsnyje numatytas teisinis reguliavimas, kai neatsargi kaltė atskleidžiama per psichinį santykį su veika, priežastinio ryšio vystymusi ir kilusiais padariniais. Tuo tarpu, kaip jau galėjome įsitikinti, BK specialiojoje dalyje numatytų kai kurių nusikalstamų veikų teisinis reglamentavimas lemia, kad BK specialiojoje dalyje įtvirtintos ir neatsargiai padaromos nusikalstamos veikos yra aprašytos būtent formaliąja sudėtimi. Vadina-si, esant šiai nusikalstamos veikos sudėties konstrukcijai pavojingi padariniai visuomet paliekami už sudėties įrodinėjimo ribų, o baudžiamosios atsakomybės kilimui pakanka vien veikos padarymo. Taigi iki šiol buvusi gaji nuostata ir tradicinis požiūris, kad už neatsargiai padarytas veikas baudžiamoji atsakomybė taikoma tik kilus baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams, nevysiškai atspindi teisinę tikrovę. Mokslinėje literatūroje (R. Mikliušas, V. Piesliakas, S. Bikelis)¹⁸ seniai pripažįstama įstatymo spraga tai, kad tiek nusikalstamo pasitikėjimo, tiek ir nusikalstamo nerūpestingumo definicijos yra apibrėžiamos tik materialioms nusikalstamų veikų sudėtimis. Dėl šios priežasties baudžiamasis įstatymas tampa prieštaringas – specialioji dalis numato sudėtis, kurioms bendroji dalis neįtvirtina reikiamos neatsargios kaltės konstrukcijos. Pavyzdžiui, BK 256 straipsnio 1 dalyje numatyta baudžiamoji atsakomybė už neteisėtą disponavimą branduoliniomis ar radioaktyviosiomis medžiagomis arba kitais jonizuojančiosios spinduliuotės šaltiniais, t. y., be kitų dispozicijoje minimų veikų, baudžiamoji atsakomybė

17 Mikliušas, R. Baudžiamoji politika neatsargių nusikaltimų kontrolės sistemoje. *Teisė*. 1992, 26: 178.

18 *Ibid.*, p. 26; Piesliakas, V., *supra* note 2, 3, p. 376, 377; Bikelis, S., *supra* note 5, 12, p. 5, 120.

kyla ir už bet kokio pavidalo ir bet kokios fizinės būsenos branduolinių ar radioaktyvių medžiagų arba kitų jonizuojančių spinduliuotės šaltinių laikymą. O šio straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad 1 ir 2 dalyse numatytos veikos yra nusikalstamos ir tais atvejais, kai jos padarytos dėl neatsargumo. Taigi, pagrindiniu klausimu tampa, kokio turinio neat-sargumą reikia įrodyti, jei nagrinėjamos nusikalstamos veikos sudėtis yra formali, o BK 16 straipsnis neatsargios kaltės definicijos formalioms sudėtims nepateikia.

Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas ne kartą yra konstatavęs, kad konstitucinis teisinės valstybės principas suponuoja reikalavimą įstatymų leidėjui, „<...> kad įstatymuose ir kituose teisės aktuose nustatytas teisinis reguliavimas turi būti aiškus, suprantamas, neprieštaringas, teisės aktų formuluotės turi būti tikslios, turi būti užtikrinamas teisės sistemos nuoseklumas ir vidinė darna“¹⁹. Tačiau sisteminis BK nuostatų aiškinimas atskleidžia, kad naujojo kodekso kūrėjų tikslas sukurti vientisą baudžiamąjį įstatymą, kuriame visos teisės normos sudarytų darnią sistemą, susietą glaudžiu bendrosios ir specialiosios dalių normų ryšiu, nėra įgyvendintas.

Paminėtina tai, kad su ta pačia problema jau buvo susidurta ir tyčinių veikų, kurių sudėtys yra formalios, atveju, kadangi 1961 m. BK buvo įtvirtintos kaltės formų definicijos, pritaikytos tik materialioms nusikalstamų veikų sudėtims. Ši įstatymo spraga tyčinių veikų atžvilgiu buvo pašalinta priėmus 2000 m. BK. Tuomet įstatymų leidėjas praplėtė tyčinės kaltės koncepciją, papildydamas ją tiesioginės tyčios definicija, skirta būtent formalioms nusikalstamų veikų sudėtims. Kodėl įstatymų leidėjas tos pačios problemos neišsprendė ir neatsargių veikų atžvilgiu, sunku paaiškinti. Taigi teisinio reguliavimo pagrindimo nerandant BK bendrojoje dalyje, t. y. neatsargios kaltės rūšis ir jų turinį reglamentuojančiose normose, sukuriamas BK vidinis prieštarumas.

Šios problemos aktualumas taip pat matyti ir iš kai kurių Europos Sąjungos teisinių priemonių, susijusių su materialine baudžiamąja teise, kurių nuostatų perkėlimas atsižvelgiant į BK 16 straipsnį, kelia nemažai problemų. Įgyvendinant tarptautinius įsipareigojimus į nacionalinę teisę yra bandoma perkelti nuostatas, numatančias tokį teisinį reguliavimą, kurio pagrindimo BK 16 straipsnyje šiuo metu nėra. Pavyzdžiui, 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyvos 2008/99/EB (toliau – Direktyva 2008/99/EB) dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę²⁰ 3 straipsnio c punkte nurodyta, kad valstybės narės turi užtikrinti, jog *atliekų vežimas* (kai šiai veiklai taikoma 2006 m. birželio 14 d. Europos Parlamento ir Tarybos reglamento (EB) Nr. 1013/2006 dėl atliekų vežimo (1) 2 straipsnio 35 dalis ir kai ši veikla vykdoma dideliais kiekiais,

-
- 19 Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo 2006 m. sausio 16 d. nutarimas „Dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 131 straipsnio 4 dalies (2001 m. rugsėjo 11 d. redakcija) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, dėl Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 234 straipsnio 5 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 244 straipsnio 2 dalies (2003 m. balandžio 10 d., 2003 m. rugsėjo 16 d. redakcijos), 407 straipsnio (2003 m. birželio 19 d. redakcijos), 408 straipsnio 1 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcijos), 412 straipsnio 2 ir 3 dalių (2002 m. kovo 14 d. redakcijos), 413 straipsnio 5 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcijos), 414 straipsnio 2 dalies (2002 m. kovo 14 d. redakcijos) atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir dėl pareiškėjo – Šiaulių rajono apylinkės teismo, prašymų ištirti, ar Lietuvos Respublikos baudžiamojo proceso kodekso 410 straipsnis (2002 m. kovo 14 d. redakcijos) neprieštarauja Lietuvos Respublikos Konstitucijai“. *Valstybės žinios*. 2006, Nr. 7-254.
- 20 2008 m. lapkričio 19 d. Europos Parlamento ir Tarybos direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę (OL 2008 L 328, p. 28).

nepriklausomai nuo to, ar tai yra vienkartinis vežimas, ar keli susiję vežimai) būtų laikomas nusikalstama veika, jei tai padaryta tyčia arba bent jau dėl didelio neatsargumo. Perkeliant Direktyvos 2008/99/EB nuostatas, BK papildytas nauju 270² straipsniu, numatančiu baudžiamąją atsakomybę už neteisėtą atliekų gabenimą per Lietuvos Respublikos sieną. Nustačius, kad pagal šį BK straipsnį baudžiamoji atsakomybė kyla tuo atveju, jei asmuo, neturėdamas leidimo ar kitaip pažeisdamas teisės aktų reikalavimus, per Lietuvos Respublikos valstybės sieną gabeno atitinkamą kiekį skirtų naudoti arba šalinti nepavojingų atliekų, neatsargios kaltės klausimas liko neišspręstas. Atsakomybė pagal Direktyvos 2008/99/EB reikalavimus turėjo būti numatyta ir tais atvejais, kai ši veika padaroma ir dėl neatsargumo. Tuo tarpu BK 270² straipsnyje nuorodų į neatsargios kaltės formą, kaip reikalauja BK 16 straipsnio 4 dalis, nenumatyta, kas kelia abejonių dėl tinkamo Direktyvos 2008/99/EB nuostatų įgyvendinimo. Ši problema liudija, kad Europos Sąjungos lygmeniu priimtų teisės aktų nuostatos gali būti sunkiai perkeliamos į nacionalinės teisės sistemą, kaip, pavyzdžiui, ir šiuo atveju dėl jų nesuderinamumo su BK 16 straipsnyje numatytu teisiniu reguliavimu.

Pagrindinis klausimas yra, kokio turinio neatsargumą reikia įrodyti, jei nagrinėjamos veikos sudėtis yra formali. Atkreiptinas dėmesys, kad neatsargios kaltės problematika formalių sudėčių atžvilgiu iki šiol nėra sulaukusi ir deramo baudžiamosios teisės specialistų dėmesio. Turint omenyje šio klausimo teorinį bei praktinį sprendimo sudėtingumą teisinėje literatūroje aptinkami tik fragmentiški, dažnai pagrindimo stingantys orientyrai, pabrėžiant, kad „formalių sudėčių ir neatsargios kaltės samplaikos išvengti nepavyks“²¹. Pažymėtina tai, kad savo darbuose V. Piesliakas gvildendamas neatsargios kaltės turinio nustatymo klausimus yra pabrėžęs, kad formalių sudėčių atveju yra galimas tik nusikalstamas nerūpestingumas. Šis baudžiamosios teisės specialistas taip pat yra pateikęs ir nusikalstamo nerūpestingumo definicijos apibrėžimą, skirtą formaliomis sudėtimis aprašytoms nusikalstamoms veikoms, – „asmuo nesuprato darąs pavojingą veiką, tačiau turėjo ir galėjo tai suprasti“²². Apgailestaujant reikia konstatuoti, kad išsamnesnio, detalesnio paaiškinimo, kodėl buvo pasirinkta ir pritaikyta būtent ši neatsargios kaltės rūšis, minimas autorius nėra pateikęs.

Teisės taikymo lygmeniu neatsargios kaltės ir formaliomis nusikalstamos veikos suderinamumo klausimas jau buvo nagrinėtas ir kasacinėje praktikoje. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2005 m. gruodžio 13 d. nutartyje baudžiamojoje byloje 2K-7-544/2005 nagrinėdamas valstybės paslapties atskleidimą konstatavo, „jog įstatyminė šios nusikalstamos veikos formuluotė įtvirtina galimybę valstybės paslaptį atskleisti neatsargiai“. Kadangi Teismas valstybės paslapties atskleidimą priskyrė formaliomis nusikalstamų veikų sudėtimis, kurios nesieja baudžiamosios atsakomybės taikymo su padarinių kilimu, tad Teismui teko spręsti kaltės turinio pagrindimo klausimą. Nutartyje buvo pabrėžta, „<...>kad nors BK 16 straipsnyje numatytas teisinis reglamentavimas taikytinas tik materialioms nusikalstamų veikų sudėtimis, tačiau BK 125 str. 2 d. nuostata įpareigoja teismą svarstyti klausimą dėl asmens baudžiamosios atsakomybės taikymo

21 Mikliušas, R., *supra* note 17, 18, p.178.

22 Piesliakas, V. Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse. Habilitacinis darbas. Vilnius, 1995, p. 51.

esant neatsargiai kaltės formai“. Teismas, be išsamesnio ir detalesnio neatsargios kaltės turinio atskleidimo, konstatavo, kad „<...> *formalių nusikalstamų veikų atveju <...>*, nagrinėjamu atveju tai buvo valstybės paslapties atskleidimas, <...> *nusikalstamas nerūpestingumas yra vienintelė galima neatsargios kaltės rūšis*“. Be didesnių motyvų buvo atmesta galimybė kalbėti apie nusikalstamam pasitikėjimui būdingą psichinį santykį su veika, lakoniškai konstatuojant, „<...> *kad nusikalstamo pasitikėjimo kaltė galima tik dėl nusikalstamų veikų, kurių sudėtyys yra materialios*“. Teismas akcentavo, „<...> *jog nusikalstamas nerūpestingumas pasireiškia tuo, kad asmuo nesuvokia, kad savo veika atskleidžia valstybės paslaptį, nenori jos atskleisti, tačiau turi ir gali suvokti, kad savo veiksmais atskleidžia kitam asmeniui, neturinčiam teisės žinoti, informaciją, kuri yra valstybės paslaptis*“²³.

Ši Lietuvos Aukščiausiojo Teismo nutartis iki šiol yra vienintelis praktinio taikymo pavyzdys, kalbantis apie neatsargios kaltės ir formalių sudėčių suderinamumo aspektus. Manytina, jog šis neatsargios kaltės reglamentavimo netikslumų šalinimo orientyras gali sukurti pagrindą formuoti precedentui. Tačiau reiktų atkreipti dėmesį į tai, kad *precedentu privalu vadovautis tik tokioje byloje, kuri iš esmės panaši į ankstesnę, t. y. į tą, kurioje išaiškinta ta pati teisės norma, taikoma panašioms faktinėms aplinkybėms*²⁴.

Akivaizdu, kad kyla pagrįstų abejonių, ar anksčiau minėtas išaiškinimas galės būti perimtas aiškinant neatsargios kaltės turinį kitų nusikalstamų veikų, aprašytų formalia sudėtimi, atveju. Minėtas Teismo išaiškinimas taip pat kelia ir kitų klausimų, kodėl formaliose nusikalstamų veikų sudėtyse psichinis santykis su veika gali ir turi pasireikšti tik nusikalstamam nerūpestingumui būdinga (psichinio santykio su veika) struktūra, ir automatiškai atmetama galimybė įžvelgti nusikalstamą pasitikėjimą. Jei pripažįstama, kad psichinis santykis su veika gali pasireikšti veikos pavojingumo ar rizikingumo nesuvokimu, turint ir galint tai suvokti, tai natūraliai kyla abejonių, kodėl toks psichinis santykis negali pasireikšti rizikingumo suvokimu. Pasakytina, kad būtent ši neatsargios kaltės rūšis (nusikalstamas pasitikėjimas) formaliose nusikalstamų veikų sudėtyse yra vieningai pripažįstama daugelio užsienio šalių baudžiamosios teisės tyrinėtojų (A. Kozlov ir kt.)²⁵. Tačiau akivaizdu, kad tokia idėja, kaip ir netiesioginės tyčios galimumas formaliose sudėtyse, Lietuvos baudžiamosios teisės kontekste yra visiškai nauja, reikalaujanti išsamios, sisteminės analizės.

Taigi nors baudžiamosios teisės doktrinoje pabrėžiama, kad asmuo negali būti pripažintas kaltu ir patrauktas baudžiamojon atsakomybėn, jeigu jo padaryta veika neatitinka baudžiamojo įstatymo numatytos neatsargios kaltės rūšių intelektualinio bei valinio momentų santykio struktūros, praktiniu požiūriu ši taisyklė dėl akivaizdaus įstatymo netobulumo negali būti įgyvendinta. Ši susidariusi situacija leidžia pamatyti ir jau minėto

23 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2005 m. gruodžio 13 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-544/2005.

24 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2012 m. kovo 13 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2K-7-76/2012. Precedento esmę atskleidžia *stare decisis* principas, grindžiamas teismo sprendimo autoritetu: visas tapačias vėlesnes bylas būtina spręsti taip, kaip išspręsta byla, kurioje suformuluotas teismo precedentas – *auctoritas rerum similiter judicata rum*.

25 Kozlov, A. P. *Poniatie prestuplenija*. Moskva, 2004, p. 586.

teisinės valstybės principo galimą pažeidimą, kai dėl akivaizdžių įstatymo spragų ne tik kad nėra garantuojamas teisinio saugumo bei tikrumo imperatyvų įgyvendinamumas, bet ir sudaromos kliūtys svarbiausių vertybių apsaugai. *Nullum crimen sine culpa* yra pripažįstamas vienu pamatinių demokratinės teisinės valstybės principų, reikalaujančiu labai aiškiai apibrėžtos bei suformuluotos kaltės definicijos. Todėl kiekvienoje baudžiamojoje byloje, pagrindžiant asmens kaltę, yra būtina tiksliai vadovautis BK 15 ir 16 straipsniuose numatytais tyčinės ir neatsargios kaltės kriterijais. Tačiau akivaizdu, kad, numačius neatsargią kaltę formaliose sudėtyse, tai pasiekti yra bene neįmanoma, nes BK 16 straipsnis tokios neatsargios kaltės konstrukcijos neįtvirtina.

Be jokios abejonės, išėities taškas iš susidariusios situacijos būtų tikslios ir neiškumų nepaliekančios neatsargios kaltės definicijos, taikytinos formalioms nusikalstamų veikų sudėtimis, įtvirtinimas BK 16 straipsnyje. Tačiau kol kas ši problema BK nėra išspręsta, nors egzistuoja gana seniai – tokia įstatymo spraga paveldėta iš senojo 1961 m. BK ir pastaruosius dešimt naujojo kodekso gyvavimo metų nebuvo bandoma šį įstatymo netobulumą pašalinti. Todėl šioje situacijoje vėlgi tenka pasikliauti teismų praktika bei doktrina šią spragą užpildant. Paminėtina, kad Lietuvos Aukščiausiajam Teismui nebe pirmą kartą tenka šalinti BK netikslumus, susijusius su neatsargios kaltės ir specialiosios dalies normų suderinamumo klausimu. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas 2009 m. spalio 13 d. nutartyje baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-305/2009 konstatavo, kad „*nors įstatymų leidėjas BK 223 straipsnio („Aplaidus apskaitos tvarkymas“)* konstrukcijoje tiesiogiai ir nenumatė aplaidaus apskaitos tvarkymo dėl neatsargumo galimybės, tačiau tai nereiškia, kad yra paneigiama bet kokia šiame straipsnyje numatytų veikų padarymo dėl neatsargumo galimybė“. Pasitelktas sisteminis, gramatinis, loginis BK 223 straipsnio nuostatų aiškinimas leido teismui daryti išvadą, „*jog aplaidus apskaitos tvarkymas yra galimas ir neatsargiai*“. Teismas pabrėžė, jog „*istorinių sąvokų „aplaidumas“, „aplaidus“ aiškinimas buvo siejamas ir su neatsargumu*“²⁶. Ši kasacinė praktika parodo, kaip teisiniu įstatymo aiškinimu buvo pašalinamas netobulumas, trukdęs tinkamam kaltės turinio nustatymui. Akivaizdu, kad BK 223 straipsnio taikymo problemos kilo dėl BK 16 straipsnio 4 dalyje įtvirtintos taisyklės, skirtos neatsargiai kaltei pagrįsti, nesilaikymo. Taigi pritartina teisės literatūroje išsakomai minčiai teismą įvardijant kaip tarpinį teisės kūrėją, kuris įgyvendina ne tik semantinio įstatymo aiškinimo, bet ir platesnio jo prasmės atskleidimo kompetenciją, siekiant užtikrinti teisingumo, teisės veiksmingumo lūkesčius, įstatymo darnos principus²⁷.

Sisteminis BK bendrosios bei specialiosios dalies nuostatų aiškinimas atskleidžia, jog baudžiamosios atsakomybės už neatsargiai padarytas nusikalstamas veikas kildinimas siejamas ne tik su padarinių atsiradimu, bet ir tam tikrais baudžiamajame įstatyme apibrėžtais atvejais su pačios veikos atlikimu. Vadinasi, net elgdamasis neatsargiai asmuo gali daryti žalą ar kelti pavojų tai žalai atsirasti jau pačia veika, o ne vien jos sukeliama teisiniais padariniais. Taigi elgiantis neatsargiai, kaip ir tyčinių veikų atveju,

26 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2009 m. spalio 13 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-P-305/2009.

27 Pikelis, A. *Baudžiamosios teisėkūros labirintai*. Vilnius, 2011, p. 12–55.

nusikalstamos veikos pavojingumas²⁸ gali slypėti ir pačios veikos atlikime, o ne vien jos sukeliamuose teisiniuose padariniuose.

Sprendžiant neatsargių nusikalstamų veikų pavojingumo klausimą, paminėtina, kad teisės taikymo lygmeniu yra suformuluotos atraminės idėjos vertinant baudžiamajame įstatyme formalia sudėtimi aprašytas veikas. Kasacinėje praktikoje pabrėžiama, kad „<...> baudžiamoji teisė tai visų pirma nėra formali teisė, tad ji nustato asmeniui baudžiamąją atsakomybę tik už pavojingas nusikalstamas veikas, o ne už formalius pažeidimus. <...> Baudžiamąją atsakomybę užtraukiančių veikų pavojingumas turi būti pakankamai didelis, t. y. veika turi daryti esminę žalą baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms“²⁹. Tokia taisyklė buvo suformuluota Lietuvos Aukščiausiojo Teismo 2K-7-76/2012 nutartyje, kurioje buvo spęstas dokumentų suklastojimo pavojingumo klausimas. Tikslumo dėlei reiktų pasakyti, kad tokia praktika yra nusistovėjusi formalia sudėtimi aprašytose tyčinėse nusikalstamosiose veikose. Tačiau akivaizdu, kad ši formuluojama taisyklė galėtų būti taikoma sprendžiant ir neatsargiai atliekamų nusikalstamų veikų pavojingumo lygiui nustatyti. Toks vertinimas reikštų, jog neatsargių nusikalstamų veikų atveju taip pat turėtų būti atsižvelgiama į šia nusikalstama veika sukeltą žalą arba jos kilimo grėsmę, nors šis padarinių kilimo ar jų kilimo grėsmės požymis į nusikalstamos veikos sudėtį ir nėra įtraukiamas. Taigi siekiant išvengti formalaus baudžiamosios atsakomybės taikymo už neatsargių nusikalstamų veikų, aprašytų formalia sudėtimi, padarymą, kaip vieną iš galimų veikos pavojingumo vertinimo kriterijų būtų galima laikyti galinčius atsirasti arba kilusius žalingus veikos padarinius. Taigi teismas kiekvienu atveju spęsdamas baudžiamosios atsakomybės taikymo klausimą galėtų vertinti, koks realus neigiamas poveikis buvo padarytas ar galėjo kilti baudžiamojo įstatymo saugomai vertybei. Vadinas, pavojingi padariniai, nors ir nėra formalių sudėčių sudėtinė dalis, tačiau jų vertinimas turi įtakos sprendžiant apie veikos pavojingumą, taigi ir baudžiamosios teisės priemonių taikymo pagrįstumą. Siekiant užtikrinti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymo pagrindu ir toliau išliktų tik pavojinga veika, kuria daroma esminė žala baudžiamojo įstatymo saugomoms vertybėms, o ne formalus pažeidimas, siūlytina taikyti galimos ar realiai padarytos žalos kilimo kriterijų.

Išvados

Baudžiamosios teisės doktrinoje iki šiol buvęs tradicinis požiūris, kad už neatsargiai padarytas veikas baudžiamoji atsakomybė taikoma tik kilus baudžiamajame įstatyme numatytiems padariniams, nevisiškai atspindi teisinę tikrovę. BK specialiosios

28 Kaip materialusis nusikalstamos veikos požymis.

29 Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2006 m. sausio 24 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-86/2006; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2007 m. birželio 19 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-421/2007; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. gruodžio 21 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-560/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. balandžio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-263/2010; Lietuvos Aukščiausiojo Teismo Baudžiamųjų bylų skyriaus teisėjų kolegijos 2010 m. rugsėjo 28 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2K-426/2010.

dalies analizė atskleidžia, kad neatsargi kaltė įstatymo leidėjo yra numatyta ir tuose straipsniuose, kuriuose veikos aprašytos formalia sudėtimi.

Neatsargios kaltės ir formalių nusikalstamų veikų sudėčių tarpusavio suderinamumo problema slypi būtent BK 16 straipsnio numatyta teisiniame reguliavime, kadangi neatsargi kaltė atskleidžiama tik per psichinį santykį su veika, priežastinio ryšio vystymusi ir kilusiais padariniais.

BK bendrosios ir specialiosios dalies nesuderinamumo problemas bandoma spręsti teismų praktikoje. Tačiau pavieniai atvejai kelia pagrįstų abejonių, kodėl esant formaliai sudėčiai yra pripažįstamas tik nusikalstamam nerūpestingumui, o ne ir nusikalstamam pasitikėjimui būdingas psichinis santykis su veika.

Siekiant užtikrinti, kad baudžiamosios atsakomybės taikymo pagrindu ir toliau išliktų tik pavojinga veika, kuria daroma esminė žala baudžiamąjį įstatymo saugomoms vertybėms, o ne formalus pažeidimas, siūlytina taikyti galimos arba kilusios žalos kriterijų.

Literatūra

- Europos Sąjungos Tarybos 2009 m. lapkričio 30 d. išvada dėl gairių dėl pavyzdinių nuostatų, kuriomis būtų vadovaujama Europos Sąjungos Tarybos darbe baudžiamosios teisės srityje.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2008 m. lapkričio 19 d. direktyva 2008/99/EB dėl aplinkos apsaugos pagal baudžiamąją teisę.
- Europos Parlamento ir Tarybos 2006 m. birželio 14 d. reglamentas (EB) Nr. 1013/2006 dėl atliekų vežimo.
- Bikelis, S. „Sąmoningas leidimas padariniams atsirasti“ – turiningas netiesioginės tyčios požymis ar jos intelektualinio momento parafrazė? *Teisės problemos*. 2008, 3 (61).
- Bikelis, S. Baudžiamoji atsakomybė už pasikėsinimą padaryti nusikalstamą veiką netiesiogine tyčia – kelias link nuoseklesnės ir pagrįstesnės baudžiamosios politikos? *Socialinių mokslų studijos*. 2009, 4 (4).
- Bikelis, S. Nusikalstamos veikos pavojingo pobūdžio suvokimas tyčioje. *Jurisprudencija*. 2004, 60 (52).
- Bikelis, S. Alternatyvios (neapibrėžtos) tyčios samprata ir jos baudžiamoji teisinė reikšmė. *Jurisprudencija*. 2008, 11(113).
- Bikelis, S. Nusikalstamos veikos neteisėtumo suvokimo samprata ir jo baudžiamoji teisinė reikšmė. *Jurisprudencija*. 2006, 7 (85).
- Dagelb, P. S.; Kotov, D. P. *Subjektivnaja storona prestuplenija i ustanovlenie*. Voronezh: Izdatelstvo Voronezhskogo universiteta, 1974, s. 141.
- Fedosiuk, O. Baudžiamoji teisė kaip kraštutinė priemonė (*ultima ratio*): teorija ir realybė. *Jurisprudencija*. 2012, 19(2).
- Kozlov, A. P. *Poniatije prestuplenija*. Sankt-Peterburg: Juridicheskij centr Press, 2004.
- Kuznecova, N. F. *Problemy kriminologicheskoy determinacii*. Moskva, 1984.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K – 7 - 544/2005.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K - 262 /2011.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K - P - 305 /2009.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-3/2007.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-421/2007.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-263/2010.

- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-560/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-426/2010.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-86/2006.
- Lietuvos Aukščiausiojo Teismo kasacinė byla Nr. 2K-7-76/2012.
- Lietuvos Respublikos baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 2000, Nr. 89-2741.
- LTSR baudžiamasis kodeksas. *Valstybės žinios*. 1961, Nr. 18-147.
- Mikliušas, R. Baudžiamoji politika neatsargių nusikaltimų kontrolės sferoje. *Teisė*. 1992, 26.
- Piesliakas, V. Kaltė ir jos nustatymas. *Socialistinė teisė*. 1986, 4.
- Piesliakas, V. *Baudžiamųjų įstatymų principinės nuostatos ir jų įgyvendinimas naujame Lietuvos Respublikos baudžiamajame kodekse*: Habilitacinis darbas. Socialiniai mokslai, teisė (6F). Vilnius: Lietuvos policijos akademija, Vilniaus universitetas, 1995.
- Piesliakas, V. *Mokymas apie nusikaltimą ir nusikaltimo sudėtį*. Vilnius: Lietuvos policijos akademija, 1996.
- Piesliakas, V. Lietuvos Respublikos baudžiamojų kodekso projekto principinės nuostatos. *Teisės problemos*. 1996, 4.
- Piesliakas, V. *Lietuvos baudžiamoji teisė. Pirmoji knyga*. Vilnius: Justitia, 2006.
- Pradel, J. *Lyginamoji baudžiamoji teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2001.
- Prapiestis, J.; Girdauskas, M. *Baudžiamojų kodekso taikymo problemos Lietuvos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencijoje. Lietuvos Respublikos baudžiamajam kodeksui 10 metų*. Vilnius: Registrų centras, 2011
- Rarog, A. I. *Kvalifikacija prestuplenyj po subjektivnym priznakam. Teorija i praktika ugolovnogo prava i ugolovnogo processa*. Sankt-Peterburg: Juridicheskij centr Press, 2003.
- Švedas, G. Veikos kriminalizavimo kriterijai: teorija ir praktika. *Teisė*. 2012, 82.

PROBLEMS OF IDENTIFYING NEGLIGENT FAULT IN CRIMINAL OFFENCES

Jolita Šukytė

Mykolas Romeris University, Lithuania

Summary. *Negligence is recognised and consolidated in the majority of national criminal laws as one of the fault forms. Lithuania is not an exception, since Article 16 of the Criminal Code of the Republic of Lithuania (hereinafter referred to as 'CC') defines negligent fault through the concepts of recklessness and criminal negligence. It should be noted that so far in the literature on criminal legislation it has been stated unanimously that the liability model for committed negligent criminal acts is based on the fact of originating dangerous consequences stipulated in the Criminal Law. Thus, when supporting a person's criminal liability for committed negligent criminal acts, the emergence of consequences specified by the Criminal Law plays its central role. However, it is important to note that the analysis of the content of special provisions of the CC, establishing negligent fault, allows seeing that they are constructed by the legislature as a part of formal criminal offences. Thus, one of the main problems currently arising not only at national but also at the European Union level is the interaction between negligent fault and formal offence formations. The origin of this*

problem stems from legal regulation stipulated in Article 16 of the CC, when negligent fault is revealed through mental relationship with an act, development of causation and originating consequences. The article deals with some key issues, namely the content of negligence to be proved, if the constituent elements are considered to be formal. In addition, given the fact that criminal law is not formal law, the author examines the circumstances that may testify sufficient level of hazard for the emergence of criminal liability.

In response to the concerns raised, the paper concludes that in order to avoid formal application of criminal liability for committing negligent criminal acts described in formal composition, the possibly originating harmful consequences can be considered as one of the possible hazard assessment criteria. Although dangerous consequences are not included in the formal configurations, according to the author, their assessment has an implication on determining the gravity of offences and, therefore, the justification of application of criminal law.

Keywords: *negligent fault, formal composition of criminal offence, recklessness, criminal negligence.*

Jolita Šukytė, Mykolo Romerio universiteto Teisės fakulteto Baudžiamosios teisės ir kriminologijos katedros lektorė. Mokslinių tyrimų kryptys: subjektyvieji nusikalstamos veikos požymiai, neatsargi kaltė.

Jolita Šukytė, Mykolas Romeris University, Faculty of Law, Department of Criminal Law and Criminology, Lecturer. Research interests: criminal mens rea, negligence.